

ideologického, a politického násilia stavajú verziu poriadku ako výsledku funkčného usporiadania fenoménov ľudského životného sveta, ako výsledku ich „zapadania do seba“, či ich vzájomných interakcií, pulzovania a parametrického usporadúvania.

Z tohto všetkého mi vychádza, že kniha Milana Šútovca *O epickom diele* je:

1. Pripomenutím nevyhnutnosti vrátiť sa na Slovensku k teoretickej reflexii umeleckej literatúry a upozornením, že naša veda nedisponuje ani akademickou (myslím tu na akademiu vied ako samostatnú výskumnú inštitúciu), ani vysokoškolskou verziou teórie literatúry.

2. Pripomenutím inštruktívnej pozície štrukturalizmu v literárnej vede, rovnako v teórii i v historiografii (spomeňme si na metodologické úvahy F. Vodičku, M. Bakoša, O. Čepana).

3. Pripomenutím, že štrukturalizmus a teoretické uvažovanie ním inšpirované stáli v našej histórii minimálne dvakrát, tvárou v tvár, proti ideologickej verzii sveta. Prvý raz vtedy, keď sa bolo treba vrátiť z územia romantizujúceho mýtu k „zdravému rozumu“ a druhý raz vtedy, keď bolo treba zdravý rozum chrániť.

René Bílik

SLOVAKISTIKA V ČESKÉ SLAVISTICE  
(Editori: Ivo Pospíšil a Miloš Zelenka). Brno, Masarykova univerzita 1999, 120 s.

V roku 1998, pri príležitosti otvorenia magisterského štúdia slovakistiky v Ústave slavistiky Masarykovej univerzity v Brne, vyšiel zborník *Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy*. O rok neskôr k nemu pribudol druhý zväzok slovakistických štúdií, nazvaný *Slovakistika v české slavistice*.

Zatiaľ čo prvý zborník poukazoval na slavistické tradície Masarykovej univerzity

a bol uvedením študentov do prednášanej problematiky, druhý zborník sa už môže oprieť o dosiahnuté výsledky a nadobudnuté skúsenosti. Aj keď chce opäť napomôcť mladému odboru ako študijný materiál, nebolo by správne ani spravodlivé vidieť ho iba v tomto svetle. Tak ako jeho predchodca, otvára mnohé nové otázky a stáva sa vďačným fórom na odbornú diskusiu, ktorej sa zúčastňujú odborníci z Čiech i zo Slovenska. Ako vidieť z úvodných slov koeditora I. Pospíšila, chce predovšetkým udržať nastúpený kurz – pripravovať „odborníkov na Slovensko“ (teda nielen na slovenčinu) a umožniť tak vnímanie česko-slovenských vzťahov na širokej platforme. Texty sa primárne orientujú na literárnohistorický, komparatistický a jazykovedný výskum.

Úvodný príspevok A. Měšťana (*Oblíbená slovenská témata českých badatelů*) poskytuje prehľadnú evidenciu českej odbornej reflexie slovenských tém od začiatku 19. storočia. Je záznamom toho, čo bolo o slovenskej literatúre, jazyku, histórii atď. publikované českými autormi asi do šesťdesiatych rokov 20. storočia. Měšťan si pritom zvlášť všíma reflexiu slovenských „top osobností“ a na záver vyslovuje presvedčenie, že P. J. Šafárik a J. Kollár „nejdou jediné dvě slovenské osobnosti, které mají Čechy zajímat“ (s. 8). M. Pokorný a M. Zelenka (*Albert Pražák v archivních dokumentech Karlovy univerzity*) na základe archívnych materiálov rozoberajú zástoj A. Pražáka pri rozvíjaní literárnovedných aktivít na akademickej pôde Univerzity Komenského a Karlovej univerzity. Približujú jeho nie jednoduchý prestup z Bratislavy do Prahy, kde mal za úlohu udržať kontinuitu českej literárnej vedy po smrti Jaroslava Vlčka. Autori tiež zdôrazňujú, že práca A. Pražáka v mnohom pramenila z jeho vnútorného záujmu o slovenskú literatúru a napriek jeho českoslovakistickej orientácii sa stala dôležitým príspevkom „k prohloubení a kritickému pohledu na slovenské literární dějiny, které byly poprvé důsledně uvedeny do evropských souvislostí“ (s. 17).

O ďalšej osobnosti, ktorá prispela ku skvalitneniu česko-slovenských medziliterárnych vzťahov referuje V. Linhartová v príspevku *Brněnský slovákista Alois Gregor a jeho recepcie slovenské literatury v období mezi dvěma válkami*. Autorka vychádza z predpokladu, že práve moravské prostredie zohralo významnú úlohu pri zblížovaní kultúrneho diania v Čechách a na Slovensku, pretože zvýšenou citlivosťou voči slovenským „provinčným“ problémom tvorilo akúsi nárazníkovú zónu, tlmiaču ostrejšie konfrontácie. Z Moravy, a konkrétne z pôdy Masarykovej univerzity v Brne, vychádzala aj činnosť A. Gregora. Ten na svoju dobu veľmi dôsledne reagoval na literárne i kultúrne aktivity na Slovensku a erudovane o nich referoval. Český čitateľ tak dostával prehľad o slovenskom literárnom a kultúrnym dianí a zároveň jeho posúdenie, kritiku, hodnotenie... Linhartová pritom zdôrazňuje zásluhy A. Gregora na zvyšovaní úrovne percepcie slovenskej literatúry v českom prostredí najmä v období medzi dvoma vojnami, teda v čase, keď sa rozvíjala expanzívnejšia a jej význam pre české prostredie mohol byť podstatnejší.

Líniu ženských kultúrnych aktivít na Slovensku sleduje A. Zelenková v príspevku *Začiatky ženských kultúrnych aktivít (J. M. Lehocá a almanach Nitra)*, a to od ich prvých náznakov na začiatku národného obrodnenia po štúrovské obdobie, v ktorom sa prvýkrát ženy výraznejšie zapojili i do literárnej činnosti. Osobitne si všíma tvorbu Johany Miloslavvy Lehockej (1810-1849) – poetky, ktorá prispela do viacerých ročníkov Hurbanovho almanachu Nitra, počnúc jeho prvým zväzkom z roku 1842. Ten je podľa Zelenkovej „kvalitatívnym medzníkom v rozvoji ženskej literatúry, pretože sa v ňom prvýkrát objavil väčší počet príspevkov od žien – poetiek, čím sa prelomila bariéra v ženskom publikovaní“ (s. 76). Nazdávame sa, že zvolená téma je v slovenskej literárnej vede natoľko netradičná a neobsiahnutá, že by si pozornosť iste zaslúžilo i prípadné pokračovanie tohto zaujímavého literárnohistorického výskumu.

Z. Stanislavová (*Literárna veda o detskej literatúre po roku 1945*) pridáva informáciu o výsledkoch dosiahnutých v slovenskej literárnej vede zameranej na detskú literatúru. Robí tak so zreteľom na skutočnosť, že až do deväťdesiatych rokov boli slovenská a česká percepcia detskej literatúry v úzkej spätosti tak u laických, ako i odborných čitateľov.

Medzi literárnovednými textami je zaujímavé pristaviť sa pri príspevku M. Vojtecha *Literárnohistorická reflexia básnickej tvorby Jána Kollára v českej a slovenskej literárnej historiografii*, v ktorom autor mapuje vnímanie vybraného fenoménu od Vlčka po súčasnosť. Skúmaný materiál ho privádza k záveru podnetnému pre osud nových literárnohistorických syntéz. Ako sa mu totiž ukazuje, vývoj Kollárovej tvorby sa „nepodriadiť“ akademicky ustálenej predstave o periodizácii dejín slovenskej literatúry. Naopak: Kollárova tvorba sa správa nesystémovo – zamieňa poradie literárnych období, v tomto prípade klasicizmus za preromantizmus. Závažnosť Vojtechovho zistenia nech sumarizuje tento dlhší citát: „Takýchto vývinových paradoxov a regresov je však v dejinách slovenskej literatúry 19. storočia viac ako dosť. Uvedený príklad svedčí teda o tom, že koncepcia dejín literatúry národného obrodnenia (najmä jeho predromantickej fázy) nemôže byť metodologicky postavená na tendencii vytvoriť obraz jednotného literárneho smeru, tak ako ju prezentujú akademické vydania literárnych dejín a na ne nadväzujúce práce. Je potrebné prijať tézu o synkretizme literárnych tendencií rôzneho druhu a rôznej kvality v tejto etape literárnych dejín.“ (s. 106)

Závažnosť Vojtechovho príspevku spočíva i v tom, že ním autor načiera do problematiky metodológie skúmania *kontaktných* (či všeobecnejšie: *prechodných*) období vývinu literatúry. Treba povedať, že táto problematika nadobúda v posledných rokoch svojskú exkluzivitu a záujem o ňu sa ukazuje ako schodná cesta moderného literárnohistorického výskumu. Pritom sa možno nazdávať, že takýto výskum v sebe nesie potenciu vyústiť do re-

vidovania doterajšej predstavy o podobe i opodstatnení zaužívanej periodizácie.

Množstvo dobre známych mien sa objavuje i v príspevku M. Nábělkovej *Šaldovský, kollárovský, jánošíkovský (o jednom type kultúrnej viazanej lexiky)*. Autorka sa však primárne nezaoberá „živými“ osobami ich nositeľov, ale doslova len ich vlastnými menami, ktoré, vďaka konkrétnym aktivitám svojich nositeľov, vstúpili do povedomia a slovníka príslušnej (v tomto prípade literárnej) komunity, tvoriac akési „charakterizačné“ prídavné mená – *šaldovský, máchovský, kafkovský, ... štrpkovský* atď. „Špecificky sa takéto prídavné mená (...) využívajú ako metajazykový prostriedok na zachytenie a signalizovanie vnútrotextových a/alebo intertextuálnych vzťahov“ (s. 47) – konštatuje (okrem iného) o ich funkcii Nábělková.

Jazykovednú problematiku spracúva vo svojom príspevku tiež J. Beňová (*Pražská škola a teória jazykovej kultúry na Slovensku*), ktorá podáva inštruktívne a ucelené jazykovedné hodnotenie vplyvu tzv. „Téz“, vypracovaných Pražským lingvistickým krúžkom, na vývoj jazykovej kultúry na Slovensku.

Komparatistiku reprezentujú v zborníku tri príspevky: J. Hvišš (*Teória prekladu v slovenskej literárnej vede po roku 1964*) sa venuje osudom teórie prekladu na Slovensku od vzniku Ústavu svetovej literatúry a jazykov SAV v roku 1964. Všíma si predovšetkým precíznu a systematickú prácu jednej z kľúčových osobností slovenskej teórie prekladu, Antona Popoviča, a jeho cestu ku konečnému tvaru komparatistickej teórie prezentovanej v knihe *Teória umeleckého prekladu* (1975). A. Eliáš (*Podoby prekladovej produkcie umeleckej literatúry na Slovensku v rokoch 1990–1996*) podáva štatistický prehľad u nás prekladanej literatúry. Na základe zaujímavých výsledkov, ktoré ukazujú napríklad stúpajúci trend prekladania americkej literatúry v danom období, potom formuluje konkrétne otázky, nepriamo adresované všetkým účastníkom literárneho života: prekladateľom, autorom,

vydavateľom, čitateľom, ale i literárnym vedcom. Zatiaľ čo Eliáš vyhodnocuje prekladovú literatúru na Slovensku, M. Slavičková (*Slovenská literatúra ve Švédsku*) sa sústreďuje na osudy slovenskej literatúry v cudzine – konkrétne vo Švédsku. Autorka, ktorá pôsobí v Ústave slavistiky Univerzity v Lunde, sa pritom sama aktívne podieľa na šírení slovenskej (a predovšetkým českej) literatúry v tejto severskej krajine. Je preto prirodzené (a zároveň sympatické) vnímať jej informácie ako informácie „z prvej ruky“. K príspevku tiež pridáva cenný prehľad sekundárnych prameňov, ktoré sú vo Švédsku publikované o našich literatúrach.

A napokon zvláštnu pozornosť si určite zasluhuje veľmi zaujímavý a predovšetkým inšpirujúci príspevok I. Pospíšila *Filologie – kultura – umění – politika (In margine jedné slovenské učebnice)*. Vychádzajúc z konštatovania, že „v súčasnej dobe potreba propojovania sociálnovedných oborů a filologie vzrůstá“ (s. 59), autor informuje o snahách brnenského Ústavu slavistiky konštituovať osobitný vedecký odbor, ktorého potreba prameňů z čoraz silnejšieho prestupovania sa filológie s bádáním filozofickým, historickým i s bádáním ďalších sociálnych vied. Aj línia pojmov v názve príspevku má naznačovať, že v súčasnosti existuje žánrová príbuznosť textov v ich najširšej škále. Táto žánrová blízkosť textov rôznej (najmä spoločenskovednej) proveniencie si žiada vytvorenie novej funkčnej metodológie, ktorá by bola dobre uplatniteľná práve pri štúdiu konexií medzi filológiou a jej potenciálnymi „partnermi“.

*Integrovaná žánrová typológia*, ako Pospíšil tento odbor nazýva, „je obor založený na srovnávacím studiu literárnich žánrů věcné a krásné literatury“ (s. 60). Pospíšil tu pritom odkazuje aj na podobné tendencie v iných európskych filologických spoločenstvách, ktoré potvrdzujú potrebu konštituovania vyššie spomenutej interdisciplíny. Nevyhnutnosť jej praktického využitia potom sleduje na príklade nových českých a slovenských učebníc ruštiny.

Práve výrazné Pospíšilovo úsilie o konkrétne riešenie novovznikajúcich odborných problémov je príznačné nielen pre tento príspevok, ale i pre zborník ako celok. Jeho koncepcia dáva čitateľovi jasné signály, že nechce byť len učebnou pomôckou, ale tiež plnohodnotným priestorom pre sprostredkovanie výsledkov práce českých slovakistov, ktorých úloha (či už si to chceme, alebo nechceme pripustiť) nadobúda v českom kontexte stále väčšie opodstatnenie.

Pre slovenskú odbornú verejnosť, ktorá prostredníctvom svojich zástupcov aktívne participuje na zaujímavej diskusii vedenej na pôde brnenského Ústavu slavistiky už od roku 1997, je táto publikácia ďalším priblížením stavu, v akom sa nachádza recepcia slovenskej literatúry v českom prostredí, v teritóriu nám najbližšej literatúry a kultúry vôbec. Treba veriť, že v Brne budú v nastúpenej ceste pokračovať a že prípadnou užšou a cielenou spolupracou so slovenskými odbornými pracoviskami vytvoria ďalší priestor pre plodnú bádateľskú a pedagogickú činnosť na poli česko-slovenských (nielen kultúrnych) vzťahov. Oba doteraz vydané zborníky prezentované s jasnou koncepciou formulovanou editorom prof. I. Pospíšilom dávajú tušiť, že Ústav slavistiky FF MU v Brne má na to všetky predpoklady.

Martin Michálek

Hajduk, Andrej: LEONARD STÖCKEL. ŽIVOT A DIELO. Bratislava, Evanjelická bohoslovecká fakulta UK 1999. 142 s.

Reformačný humanista Leonard Stöckel z Bardejova (1510–1560) sa konečne dočkal prvej súhrnnej monografie o svojom živote a diele. Evanjelický teológ Andrej Hajduk v nej predstavuje syntézu nielen vlastných výskumov, ktorých prínos nemožno poprieť, ale opiera sa aj

o poznatky iných bádateľov v rozličných kultúrohistorických disciplínach.

Práca sa skladá z dvoch častí – analytickej a dokumentačnej. Prvú časť otvára pomerne rozsiahla a solídne fundovaná kapitola *Život Leonarda Stöckela*, kde však rozhodne treba spresniť údaj o pôsobení Valentína Ecchia v Bardejove, ktoré sa v nijakom prípade nedá redukovať na roky 1518–1520, pretože trvalo minimálne do roku 1553. Na biografiu nadväzuje ďalšia rámcová kapitola *Bardejov za čias Leonarda Stöckela*: načrtáva hospodárske, národnostné a kultúrne pomery, pričom hlavný akcent výkladu spočíva na prenikaní reformácie do tohto významného mesta.

Centrálna kapitola prvej časti *Literárne dielo L. Stöckela* (s. 32–60) člení spisovateľskú činnosť humanistu do troch skupín. Pedagogické diela predstavujú *Zákony bardejovskej školy* (1540, tlačou u J. S. Kleina, 1789), *Apothegmata – Výroky slávnych mužov* (tlačou 1570), kompendium Ciceronovho spisu *De officiis* (nezachované), *Katechizmus* (odpis v knižnici reformovaného kolégia v Debrecíne), školská hra *Susanna* (tlačou 1556), učebnice *Hudba* v dvoch verziách a *Aritmetika* (odpisy z roku 1567 v konvolúte N 139 knižnice Evanjelického lýcea v Kežmarku). Cirkevno-organizačné diela zahŕňajú *Šarišské články* (odpis v kronike sabinovského cirkevného zboru), nezachovaný preklad *cirkevného poriadku brandenburského kurfürsta Joachima II.* a *Prešovské články* z roku 1546. Náboženskoteologické diela reprezentujú *Confessio Pentapolitana* (1549, tlačou 1613, najnovšie 1990), rukopisná *Meditácia o Kristovom umučení* a takisto v odpise *O konci sveta*, homiletické príručky *Formulae...* – *Pravidlá na vypracovanie kázní* (tlačou 1578) a monumentálna *Postilla* (tlačou 1596), nezachované apológie *Obhajoba bardejovskej cirkvi...* a *Dieło o Antichristovi* a napokon dogmatické dielo *Annotationes...* – *Poznámky k Všeobecným teologickým pojmom kresťanskej náuky Filipa Melancthona* (tlačou 1561), ktoré Hajduk analyzuje veľmi výstižným spôsobom; do tejto